

בארות המים

ו' ע"ב ז' ע"א

אותו טפח היכן מעמידו (א)

דנחלקו באופן העמדתו, דלרצ מעמידו ציושר, ולרצ כהנא ורצ אסי מעמידו צאלכסון.

ב. שיטת הריטצ"א (בדרך הא') דצין לרצ וצין לרצ כהנא ורצ אסי מעמידו רחוק מצ' הדפנות, אלא דלרצ מעמידו ציושר, ולרצ רצ כהנא ורצ אסי מעמידו צאלכסון.

ג. שיטת רש"י (למהר"ס) ורצ נטרונאי גאון ודעמייהו, דלרצ מעמידו בצמוך לדופן, ולרצ כהנא ורצ אסי מעמידו רחוק מצ' הדפנות.

ד. שיטת רב שריא גאון ורצ הא' גאון ודעמייהו איפכא, דלרצ מעמידו מופלג מצ' הדפנות, ולרצ כהנא ורצ אסי מעמידו בצמוך לאחת מן הדפנות.

שיטת רש"י [אליבא דמהרש"ל] - בדברי רש"י לפנינו מבואר להדיא דלרצ מעמיד את הטפח בצמוך לאחת מן הדפנות, ומהרש"ל פירש בדברי רש"י דאף לרצ כהנא ורצ אסי כן הוא (ועיין להלן ביאור הגירסאות ברש"י) אלא דלרצ מצי להעמיד את הטפח ציושר, ורצ כהנא ורצ אסי פליגי ומצרכי להעמידו צאלכסון, וכ"כ הריטצ"א בשם אחרים וז"ל אחרים פירשו שמעמידו כנגד היוצא היינו בצוף אחת משתי הדפנות השלמות כנגד הדופן השני שהוא יוצא בו' ורצ כהנא ורצ אסי פרכי שיעמידו ראש תור שלא יהא אותו טפח הולך ציושר אלא נוטה צאלכסון כלפי סוף הדופן השני כאלו סותם הכל עכ"ל.

והמהר"ם העיר לישון רש"י 'ומיחזי כארבע מחילות' לא משמע כן, וכן מקושית תוס' דנימא אחי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, מבואר דפירשו דהטפח אינו סמוך לאחת הדפנות, ובשפת אמת תמה עוד דא"כ איך הך טפח גודר אלא צאלכסון וא"כ צטר ליה שיעורא דז' על ז', ויהא צריך לדחוק ולחוקמי דמיירי בצוכה גדולה יעו"ש.

שיטת הריטצ"א - הריטצ"א (צפירוש קמא) פירש נמי דלא נחלקו במקום העמדת הטפח, אך פירש איפכא, דצין לרצ וצין לרצ כהנא ורצ אסי מעמידו רחוק מצ' הדפנות, צוית

אותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב ויעמידנו כנגד ראש תור שתיק רב איתמר נמי אמר שמואל משמיה דלוי מעמידו כנגד היוצא וכן מורין בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא רבי סימון ואיתמא רבי יהושע בן לוי אמר עושה לו טפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי

אמר רב מעמידו כנגד היוצא א"ל רב כהנא ורב אסי לרב ויעמידנו כנגד ראש תור - נחלקו הראשונים צביאור דברי הגמ', ומצינו בזה כמה וכמה שיטות.

יש מהראשונים שפירשו נידון הגמ' על מקום העמדת הטפח, האם מעמידו בצמוך לאחת מן הדפנות צסופה או דמעמידו מרוחק מצ' הדפנות צזוית הפרוטה.

ויש מהראשונים שפירשו נידון הגמ' על אופן העמדת הטפח, האם מעמידו ציושר או צאלכסון, ולדידהו לא נחלקו בגמ' כלל צמקום העמדת הטפח, ובשיטה זו מצינו צ' שיטות, האם לכלי עלמא מעמידו בצמוך לאחת הדפנות, או לכלולי עלמא מעמידו מופלג מן הדפנות [ולדרך זו לישנא דגמרא 'היכן מעמידו' לא קאי על פלוגתא רב עם רב כהנא ורצ אסי, דאינהו לא נחלקו כלל היכן מעמידו אלא היאך מעמידו, אלא קאי על פלוגתא רב עם רבי סימון ורבי יהושע בן לוי, דאינהו נחלקו היכן מעמידו].

ויש מהראשונים שפירשו הנידון צין לענין מקום העמדת הטפח, האם סמוך לאחת מן הדפנות או מופלג, וצין לענין אופן העמדת הטפח, האם ציושר או צאלכסון [והראש"ד צידד לפרש סוגין צאופן מחודש, יעוין להלן].

ועיקרי שיטות הראשונים:

א. שיטת רש"י (למהרש"ל) ודעמיה, דצין לרצ וצין לרצ כהנא ורצ אסי מעמידו בצמוך לאחת הדפנות, אלא

צפירוש רבינו אברהם מן ההר וכן משמעות בעל המאור (ויעוין להלן בדצרי) וכ"כ הראש"ד בהשגות לבעה"מ (ס' כחז שס) בריש דצרי.

ובן דקדקו האחרו' בשיטת תוס' (ד"ה ויעמידנו) דהקשו לרב כהנא ורב אסי דנימא אחי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, אלמא דלרב כהנא ורב אסי הטפח אינו סמוך לדופן, ומדלא הקשו כן לרב, משמע דלרב הטפח סמוך לדופן (ויעוין עוד להלן בד' החוס') וכן שיטת המאירי (ויעוין להלן).

ובן שיטת רב נטרונאי גאון בתשו' הגאונים (גנוי קדם ח"ד עמ' 32) דעיקר מחלוקתן האם מעמיד את הטפח סמוך לסוף אחת הדפנות או דמעמידו רחוק כנגד סוף הדופן.

אך מ"מ חלוקה שיטת רב נטרונאי גאון משיטת רש"י, דלשיטת רש"י אליבא דרב כהנא ורב אסי מעמיד את הטפח בצלכסון, דעי"ז מיחזי כד' מחילות [ונמלא דנחלקו רב ורב כהנא בתרתי, הן במקום העמדת הטפח, והן באופן העמדתו] ואילו רב נטרונאי פירש דאף לרב כהנא ורב אסי מעמיד את הטפח ציושר, אלא דלרב צעי להעמידו סמוך לדופן דוקא, דכיון דצוה איכא זוית הרי הסוכה סגורה ומגודרת טפי (ולכאוי) הוא כסדרת שתי דעריצין וע' להלן) ואילו לרב כהנא אדרבה צעי להעמידו דוקא כנגד סוף הדופן, משום דעי"ז איכא צרוח שלישיית כעין פתח לסוכה.

וז"ל רב נטרונאי גאון, רב הכי קאמר כנגד היולא, פירוש סוכה זו פניה לצפון ויש לה דופן מערבית דופן דרומית, אילו שתיים כהלכתן דופן מזרחית פרועה כל עיקר, רב סבר מעמידו לטפח זה סמך לדופן דרומית בסוף דופן דרומית, ומעמידו למזרח ודובקו לדופן דרומית, כדי שיהא לסוכתו זוית, ומאי קרי ליה לסוף דרומית יולא, מפני שהי פשוטה ועומדת ואין לה לא קרן ולא זוית, אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב ולחוקמה כנגד ראש תור צרוח מזרחית, ולא סמך לרוח דרומית אילא כנגד פי הסוכה, ומאי כנגד ראש תור, כנגד רוח מערבית, כדי

הפרוזה, אלא דנחלקו האם מעמידו ציושר או בצלכסון, דלרב מעמידו ציושר, ורב כהנא ורב אסי מרכזי להעמידו בצלכסון, דעי"ז נראה כסותם צ' הרוחות ומיחזי כד' דפנות^א [ויעו"ש צריטצ"א שכתב 'דכן נראה מפירושי רש"י אע"פ שלשונו סתום בזה'^ב].

ויעוין שם צריטצ"א דמסיק דהך פירוש עיקר ונכון ואתי שפיר ליטנא דכנגד היולא וכנגד ראש תור, כי כנגד היולא משמע כנגד סוף הדופן היולא לחוץ שאינו מחובר, וכן כנגד ראש תור הוא כשסותם בצלכסון מסוף דופן לסוף דופן, ובכאן אמרו שיעמידנו כנגד אותו ראש תור בסוף מזרחית לפונית הפרוץ שדומה לצלכסון של תור ונראה כסותם שתי רוחות הפרוץ וכאילו יש כאן שתי דפנות אחרות ע"כ.

ויל"ע בסו"ד הריטצ"א, כשדן אי רב הודה לרב כהנא ורב אסי, וכתב וז"ל משמע דרב לא שתיק לרב כהנא ורב אסי משום דאודי אלא משום דלא חש לדבריהם כדצרי הרב בעל המאור, דס"ל דכיון דרחמנא אוקמה אטפח הרי היא כדופן גמורה ולא כפי ראש תור וכיון טפי חזי למסמכיה לאחד מן הכותלים ולא שתהיה רחוקה ויחידית בפני עצמה עכ"ל, ומבואר דהכא אילו דלרב מעמידו סמוך לדופן ולרב כהנא ורב אסי מעמידו מופלג (וימתן דאידי דהסכים הכא לדצרי צעה"מ בהא דרב לא הודה להו, פירש ע"פ דרכו דפליגי אי סמוך או מופלג, ועוד דנראה דיחסרון דצרי הריטצ"א שס).

שיטת רש"י (למהר"ם) ודעמיה - המהר"ם פירש בשיטת רש"י, דרב ורב כהנא ורב אסי נחלקו צעיקר מקום העמדת הטפח, דלרב מעמידו סמוך לאחת הדפנות, אך רב כהנא ורב אסי פליגי דמעמידו רחוק מצ' הדפנות, אלא דמבואר ברש"י דלרב כהנא ורב אסי מעמידו בצלכסון, ונמלא דנחלקו בין במקום העמדת הטפח, ובין באופן העמדת הטפח (וכן במאירי איתא אהך שיטה 'והוא פירוש רש"י' אך אינו מלשון המאירי, דדרכו להציב דצרי רש"י בכינוי גדולי הרבנים, והיא הגהת מגיה) וכ"ה

^א ולכאורה כן נראה מלשון רבינו חננאל דפירש וז"ל אותו טפח היכן מעמידו רב אמר כנגד היולא כו' רב כהנא ורב אסי ויעמידנו כנגד ראש תור כלומר בראש הזויות ממול זה זה כו' ואסיק' ומעמידו כנגד היולא שהוא כנגד קנה הדופן היולא להראות כי הוא פתח הסוכה עכ"ל, ולכאורה לשונו בדצרי רב כהנא 'בראש הזויות ממול זה זה' נראה דמעמידו מופלג מצ' הדפנות בצלכסון כנגד צ' הדפנות, ואילו צפירוש כנגד היולא פירש בסו"ד 'כנגד קנה הדופן היולא להראות כי הוא פתח הסוכה' ומשמע דמעמידו ציושר רחוק כנגד סוף הדופן, דעי"ז נראה כפתח (ויעוין להלן מד' רב נטרונאי גאון) ויעוין בדצרי הר"ם שם מה דאיתי מדצרי הירושלמי ומסוגיא דצ"ב.

^ב יעו"ש דהעתיק תחילת לשון רש"י היולא מקום שהמחילה כלה לכל רוח שירצה, ונטה הריטצ"א דכוונת רש"י לפרש בזה רק תיבת "היולא", דמקום שהמחילה כלה הוא הנקרא "יולא", וממילא "כנגד" היולא מתפרש מול סוף הדופן, רחוק מצ' הדפנות, אלא דכתב דלשון רש"י סתום בזה, משום דיחסרון דכוונת רש"י לפרש מהו "כנגד היולא". ולפנינו בסו"ד רש"י מבואר כן להדיא (ובצ"ד במכילתין היתה לפני הריטצ"א מהדורה אחרת של פירוש רש"י, ונראה כי לפנינו עירוב מהדורות ברש"י בסוגיא זו ויעוין להלן באורך).

ולשון הריטצ"א הכא 'פירושי רש"י' וימתן דכוונתו לרמוז למהדורות שונות ברש"י (ויעוין צריטצ"א כתובות כט ב ועירובין עב ב דהזכיר 'מקמת פירושי רש"י' ויעוין עוד צריטצ"א שצועות כח א ובחוס' שס).

איתא מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר אמר רב לא קנה אלא כנגד הקצר אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור, ופי' דרב אזיל לטעמיה דקצר כנגד ארוך לא קנה אלא כנגד הקצר, וה"נ אילו יעמיד הטפח סמוך לדופן, לא יתיר אלא כנגדו, ורב כהנא ורב אסי לטעמייהו דקנה כנגד ראש תור, היינו באלכסון מהקצר לארוך, וה"נ אף אם יעמיד הטפח סמוך לדופן, הרי הוא גודר באלכסון עד סוף הדופן הארוך [ויעוין בשפת אמת (בתד"ה ויעמידנו) דתמה דכיון גודר באלכסון צ"ר ליה שיעורא דז' על ז' וכתב דלר"ך לדחוק ולאוקמי בסוכה גדולה ואכמ"ל].

והריטב"א הביא הך שיטה ודחאה וז"ל ויש מרכיזין שתי הלשונות משום דצפרק המוכר את הבית אמרינן מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר כו' ואם אתה אומר שכן מציירין אותו בכאן לרב הכא נמי ביטל הטפח את הארוך שכנגדו ואין שכנגדו נדון אלא בטפח כו' ועוד נשתבשו ופירשו פירושים כי היכי דתייתי שפיר הא דרב כהנא דהתם, ודחה הריטב"א וז"ל ואת הכל ישא רוח דהא לא דמיא הא דהכא להאיא דהתם בענינה כלל, דאלו התם צמידי דהקנאה כולה מילתא תליא בדעתו של מקנה וידו של קונה על התחטותה ליטול זה פחות שבמצרים ולפיכך היה סובר רב כי כשמצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר בטל הקצר את הארוך ולא קנה ארוך אלא כנגד קצר לפום פרושי וציורי דכתיבנא התם, ורב כהנא ורב אסי פרכי שלא ביטל אלא שקונה כנגד ראש תור, אבל הכא דופני סוכה דאכשר רחמנא בשתים בהלכתן ושלישית טפח כאלו הכל סתום היכי שייך לומר ביטול ומי הוא המתכוין לבטל הארוך שלא יקנה אלא כנגד הקצר דרצה דין תורה שיהא הטפח הקצר קונה וסותם כמו הארוך דאי לא למאי אתאי הלכתא ואוקימתה אטפח ודאי לא אתא לחסר הדופן השלם אלא להשלים לעשות דופן שלישי, ואלו דברים ברורים עכ"ל.

ובביאור שיטת רב שרירא ורב האי גאון דדימו לדין מקח וממכר, נראה ע"ד המבואר בראשונים דאף דבגדרים ובקידושין אזלינן בתר לשון בני אדם, אך במקום דליכא לשון בני אדם אזלינן בתר עיקר משמעות הלשון (יעוין

שרירא פיתחה של סוכה שווה, וצו חלוקין, דרב סבר לעשות לה זית טפי עדיף, ורב כהנא ורב אסי סברי לעשות לה פתח מעולה הניראה כפתח מתוקן טפי עדיף עכ"ל.

והמאירי פירש נמי דלרב מעמידו סמוך לאחת הדפנות ולרב כהנא ורב אסי מעמידו רחוק במקום הזוית הפרוזה, אלא דמדברי המאירי מבואר דראש תור היינו כמין דיומד, וז"ל המאירי כנגד ראש תור ר"ל שאם הדפנות מזרח ודרום מניחו בקרן מערבית צפונית כגון דיומד נמשך כלפי רוח מערב וכלפי רוח צפון כגון זה וקורהו ראש תור על שם שהמורש מורש תחילה רצועה אחת בארוך השדה בראשו ורצועה אחרת ברחבו בראשו גם כן כגון שתאמר בשדה העשוי כצורה שציינו שיחרוש מערב וצפון וכשמתחיל אח"כ לחרוש מצד ארכו או מצד רחבו כלה מהלכו הראשון באותו ראש תור, ויש מפרשים ראש תור כצורה זו (נ"ב באלכסון) עכ"ל (וסיים שם והוא פירוש רש"י, והיא הגהת מגיה) וכן הוא הצורך בחידושי הרא"ה דראש תור היינו כמין דיומד יעו"ש ולכא' אין כוונתם דאיכא טפח לכאן וטפח לכאן, דא"כ הוי צ' דפנות, אלא הטפח האחד הוי כמין דיומד.

שיטת רב שרירא גאון ורב האי גאון - רב שרירא גאון ורב האי גאון (הו' במלחמות ובריטב"א דרך הג' ויעוין עוד בתוס' הרא"ש וברי"ך גיאות עמ' נג בשמס) פירשו נמי דעיקר פלוגתת רב עם רב כהנא ורב אסי הויא בעיקר מקום העמדת הטפח, אך פירשו איפכא, דלרב מעמיד את הטפח מופלג מן הדפנות, כנגד סוף הדופן, דסבר רב דאי יעמידנו סמוך לדופן, לא מהני אלא כנגדו, ורב כהנא ורב אסי פליגי דמצי להעמידו סמוך לדופן, והרי הוא גודר באלכסון עד הדופן הארוך¹ וכ"פ הערוך (ע' ראש) [ובדברי הריטב"א מבואר דלרב כהנא ורב אסי מצי להעמידו היכן שירצה, בין סמוך לדופן ובין מופלג מן הדופן כנגד סוף הדופן, והרי"ג גיאות כתב דלא נתפרש בדברי רב כהנא ורב אסי האם מצרכי להעמיד דוקא סמוך לדופן או אף מופלג ויעוין עוד להלן].

והוסיפו (במלחמות ובתהרא"ש בשמס) דרב ורב כהנא ורב אסי אזלי לטעמייהו, דצפרק המוכר את הבית (ב"ב סב א)

¹ וז"ל הרי"ך גיאות (עמ' נג) מר רב נחשון סבר האי סוכה יש לה צ' דפנות דעריצין ושתי רוחות פרועות מן הפתח ומן הצד הלכך אותו טפח מעמידו כנגד היואל שהוא בקצה דופן האמצעי כדי שיהא לה זית אחרת וקרי לה יואל מפני שהוא פרוע ורב כהנא ורב אסי אמרי מוקים לה כנגד ראש תור כדי שיהא יואל לזרת הפתח, ופסיקא הלכתא כרב כהנא ורב אסי דהא שתיק להו רב וקבלה מנייהו ודלוי ודבי מדרשא ליתא כלל, ודר' סימון משמיה דר' יהושע בן לוי נמי ליתה דכיון דאיכא רב כהנא ורב אסי ורב דקבלה מיניהו ורבא נמי כותיהו סבירא ליה הלכתא כותהו, ומר רב נטרונאי גאון נמי הכי סברה ופסקה עכ"ל.

² לכאור' לשיטתם מצי להעמיד הך טפח ציושר, אלא דאעפ"כ הרי הוא גודר באלכסון, וכדסברי נמי צפרק המוכר את הבית, אך לשון הרמב"ן במלחמות אינהו נמי אזלי לטעמיהו דאמרי' התם ויקנה כנגד ראש תור ונדחו דצריהם שאין מעמיד באלכסון עכ"ל, ולפ"ר משמע דלדצריהם מעמידו באלכסון, אך אינו מוכרח, ויעוין במהרש"א דנקט בפשיטות דלדצרי הרמב"ן מעמידו ציושר ולא באלכסון ודלא כרש"י לפנינו, וז"ל דכוונת הרמב"ן דנדחו דצריהם דאי הוטפח גודר באלכסון.

אסי וכמש"כ ד'התם נמי אשו ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש התור כדאקשו ליה הכא', דמשמע דקושייתם בסוגין כקושייתם התם.

ואולי יש לפרש כוונת בעל המאור, דרב אזיל לטעמיה התם, דכיון דס"ל דקצר כנגד ארוך אינו קונה באלכסון אלא כנגד הקצר בלבד, ולא סבירא ליה דמיצרים שאינם שוין גודרין באלכסון כעין תור, הכא לענין סוכה שפיר אף כנגד הארוך, כיון דבסוכה סגי בשמים כהלכתא ושלישית אפילו טפח [ומשא"כ לענין מקח וממכר, כיון דאין המיצרים שוין, יד לוקח על התחתונה ולהכי לא קנה אלא כנגד הקצר] אך לרב כהנא ורב אסי דסברי התם דקנה כנגד ראש תור, וסברי דאנו רואין אילו המיצרים גודרים באלכסון כראש תור, הכא לא מניין לאכשורי בכה"ג, דכיון דדיינין לזורת הסוכה באלכסון כראש תור, ע"כ החלק שחזק באלכסון אינו מכלל הסוכה (ואין מנטרף לשיעור).

ויעוין צמהרש"א צביאור דברי בעל המאור, ונראה לכאור' מדבריו בשיטת בעל המאור, דלרב דסבר התם דלא קנה אלא כנגד הקצר, הכא לענין סוכה זעין דיהא הטפח סמוך לסוף הדופן דוקא, דנמצאת תחילת הדופן הקצרה כנגד תחילת הדופן הארוכה, ועי"ז נראית אף הך דופן הקצרה כדופן הסוכה, וממילא כשירה כולה (כיון דבסוכה סגי בשמים כהלכתא ושלישית טפח) אך אם ירחיק את הטפח מקצה הדופן לא מהני, דבכה"ג אין הך טפח נראה כדופן הסוכה (כיון דאינה מתחילת כנגד תחילת הדופן הארוכה) ורב כהנא ורב אסי פליגי דאם ירצה מצי להרחיק הטפח מקצה הדופן, וכגון להעמידו באמצע, ואעפ"כ 'יהיה הטפח הזה נראה כדופן על ידי ראש תור באלכסון נגד סוף דופן הארוכה שכנגדה' וכשיטתם התם דלעולם קצר כנגד ארוך נידון באלכסון יעו"ש [ולכאור' משמע דכ"ש דמצי להעמידו רחוק מן הדופן כנגד סוף הדופן הארוכה, דבכה"ג נראה כדופן טפי, ומ"מ משמע דלרב אף בכה"ג לא מהני ואכמ"ל].^ה

שיטת הראב"ד - הראב"ד ד'השגותיו לבעל המאור (ס' כחז' שם) פירש תחילה כדברי בעל המאור, דכנגד היואל היינו סמוך לכותל, וראש תור היינו רחוק מן הכותל, אך בסו"ד ביאר פלוגתא דרב ורב כהנא ורב אסי באופן מחודש, וע"פ

בתוס' יצמות עא א ופסחים ז א ויעוין ברש"א קידושין ס א) ונראה דמשמע להו דפלוגתא דרב ורב כהנא ורב אסי צ"ב לא היואל באומדנא, דא"כ היאך פרכי ליה סתמא ויקנה כנגד ראש תור, אלא משמע להו דפלוגתייהו היואל בעיקרא דדינא, דרב ס"ל דמנר קצר ומינר ארוך גודרים רק כנגד הקצר, וממילא לא קנה אלא כנגד הקצר, ורב כהנא ורב אסי סברי דהמינר הקצר גודר באלכסון כנגד ראש תור, וממילא קני כנגד ראש תור (ומלשון הרמב"ן במלחמות הכא נראה דהסכים לזה, אף דבכידושיו צ"ב שם נראה דפירש פלוגתא דרב ורב כהנא ורב אסי באומדנא יעו"ש).

בשיטת בעל המאור - בעל המאור כתב וז"ל אותו טפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היואל פירוש בסוף הדופן האחת שיהא דופן קצרה כנגד ארוכה כההיא דאמרין התם מנר לו מנר אחד ארוך ומנר אחד קצר אף כאן הקצר הוא הטפח והארוך הוא היואל ואף התם נמי אקשו ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש התור כדאקשו ליה הכא ובתרוייהו שתיק להו ולאו משום דקבלה מינייהו כו' והרבה דעות ופירושים מתחלפין בשמועה זו והפירוש שאנו סומכין עליו בזה הוא פירוש רבינו שלמה ז"ל, ויש מן הגאונים ז"ל מי שפירש בחילוף לומר שזה שאמרנו צו כנגד היואל הוא כנגד ראש תור וזה שאנו אומרים צו כנגד ראש תור הוא כנגד היואל עכ"ל.

והנה מלשונו בריש דבריו משמע להדיא דכנגד היואל היינו בסמוך לסוף אחת מן הדפנות, ובפירוש ראש תור לא נתבאר להדיא בריש דבריו, אך מדכתב בהמשך דבריו דיש מהגאונים 'שפירש בחילוף שזה שאמרנו צו כנגד היואל הוא כנגד ראש תור וזה שאנו אומרים צו כנגד ראש תור הוא כנגד היואל', נראה לכאורה דלפירושו הוא ראש תור היינו כנגד סוף הדופן (וכשיטת המהר"ם ברש"י ורב נטרונאי גאון) דבזה אפשר להפוך הפירושים וכשיטת רב שרירא גאון ורב האי גאון.

אולם לפ"ז אינו מצוהר מה שדימה בעל המאור פלוגתת רב ורב כהנא ורב אסי לפלוגתתן צ"ב, והנה הא דדימה בעל המאור דברי רב לדבריו התם יש לדחוק דאין כוונתו דרב לטעמיה, דאדרבה לדרכן זו אי נדמה הנידונים רב סתה שיטתו, אלא כוונתו רק דהאופן דכנגד היואל דמי לגוונא דמינר קצר כנגד ארוך, אך אכתי צ"ב הא דדימה נמי דברי רב כהנא ורב

^ה וז"ל המהרש"א הפירוש שכתב בעל המאור אינו מסכים לפרש"י שלפנינו כי לפי פירושו יהיה ראש תור דומיא דאמרין צפרק המוכר את הבית מנר לו מנר אחד ארוך ואחד קצר אף כאן הקצר הטפח והארוך הוא היואל והתם נמי אקשו ליה רב כהנא ורב אסי ויקנה כנגד ראש תור כו' עכ"ל וכן נוטים דברי הערוך בערך ראש ודברי המלחמות בפירוש ראש תור, ואף שהם חולקים בפירוש שמועה זו מ"מ אין אחד מהם שיפרש כמוצן מפרש"י שלפנינו להעמיד הטפח באלכסון אלא שהטפח עומד בשוה באחד מן הנדדים או מנר מערב או דרום וממקום שכלה הטפח ימשך חוט באלכסון עד סוף הדופן הארוך שכנגדה, והנראה דברי התוס' לשיטת בעל המאור דמעמידו נגד היואל שמעמידו בסוף דופן האחת שיהא נראה דופן קצרה נגד ארוכה, והקשו לו רב כהנא ורב אסי דאף אם ירחיק הטפח מהדופן יהיה הטפח הזה נראה כדופן ע"י ראש תור באלכסון נגד סוף דופן הארוכה שכנגדה, וע"ז יפול קושיית התוס' שפיר דאמי אורא דהאי גיסא כו' עכ"ל המהרש"א יעו"ש עוד.

שהמחיצה כלה, אך מקום העמדת הטפח הוי כנגד היוצא, ופשטות משמעות כנגד היינו רחוק מן הדופן כנגד סוף הדופן [ויש שהגיהו בלשון הריטב"א והוסיפו תיבת 'כנגד' בהעתקת דברי רש"י, אך מדברי הריטב"א נראה ללא היתה לפניו הך תיבה, ופירש דכוונת רש"י לפרש תיבת 'היוצא' (ומ"מ אף לגירסא כנגד היוצא יש לפרש דברי רש"י קיימי על היוצא ולא על מקום העמדת הטפח)].

ובד"ה יעמידנו כנגד ראש תור, לשון רש"י לפנינו במקצוע פנונית מערבית באלכסון או מזרחית דרומית כשהמחיצות מערבית לפנונית עכ"ל, ובפשוטו הכא קאי אדלעיל דב' המחיצות ברוח מזרחית וצורה פנונית, וצוה כתב דמעמיד הטפח במקצוע פנונית מערבית, וסיים רש"י 'או מזרחית דרומית כשהמחיצות מערבית לפנונית', ולפ"ז מצוה להדיא ברש"י כדברי המהרש"ל, דאף לרב כהנא ורב אסי מעמיד הטפח סמוך לדופן, אלא דמעמידו באלכסון.

אך יעוין דק"ס דצכת"י הגירסא ברש"י 'במקצוע דרומית מערבית' (כג"י עה"ג וכן הגיה הפנ"י מסבא) ותיבות 'או מזרחית דרומית כשהמחיצות מערבית לפנונית' ליתנהו כלל, וכן הוא לשון רבנו אברהם מן ההר 'במקצוע דרומית מערבית שנוטה לשתי המחיצות ומחזי כארבע מחיצות' ונראה שהוא העתקת לשון רש"י כדרכו, ולגירסא זו מצוה להדיא כפירוש המהר"ם, דמעמיד את הטפח רחוק במקום הזוית הפרוזה.

ובדפו"ר (ונגיה ועוד) הגירסא ברש"י 'במקצוע פנונית מערבית באלכסון או מזרחית דרומית דנראה נוטה לשתי מחיצות ומחזי כארבע מחיצות', והיא הגירסא שהיתה לפני המהרש"ל והמהרש"א, ולכאורה נראה דלפניו עירוב מהדורות ברש"י, וכדמלנינו בדוכתי טובא ברש"י ואכ"מ.

רד"ה ויעמידנו, דנראה נוטה לשתי מחיצות ומחזי כארבע מחיצות - ומצוה להדיא מעליותא בסוכה בארבע מחיצות, וכע"ז אשכחנא לקמן (ע"ז) דס"ד דדוקא גבי פסי ציראות אמרי' מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לענין סוכה משום דאיכא שם ארבע דפנות, ובעירובין (כז א) מצוה דאף דבעלמא סברי רבנן דאתו רביס ומצטלי מחיצתא, מ"מ גבי פסי ציראות סברי ללא אתי רביס ומצטלי מחיצתא כיון דאיכא שם ארבע מחיצות (לשון הגמ' בפירקין גבי פסי ציראות שם ארבע דפנות, משום דסוכה הוי דין דפנות, משא"כ התם דמיירי לענין שבת ליטנא דגמ' מחיצות, ויעוין דק"ס בסוגין דצכת"י רש"י הכא הגירסא מיחזי כארבע דפנות).

ובפשוטו יש לבאר, דאף אי בסוכה לא צעינן כלל ד' דפנות, ובג' דפנות שלימות סגי מ"ע, מ"מ היכא דהדופן

פירושו צירושלמי, וז"ל הראב"ד הלשון מעורב צירושלמי והכי ליטנא התם, אותה של טפח צריכה שתהא משוכה מן הכותל טפח, ושמאל אמר אפילו כנוסה כמה [רוחין אותה] כאלו היא יוצא, ואמרינן התם דרב כהנא ורב אסי קיימי כשמאל, ונראה לי לפ' הירושלמי כי כנגד היוצא דאמר רב הכא היא ההמשכה שאמר צירושלמי, כלומר שירחיק דופן הטפח מן הכותל וילך כנגד הכותל הארוך שכנגדו, מ"מ די לו בהרחקת טפח, ורב כהנא ורב אסי אקשו ליה ויעמידנו סמוך לדופן ממש ולמה ירחיק, וזהו כשמאל שאפילו הוא כנוס צד הדופן ממש הרי הוא כאילו יוצא כנגד הדופן הארוך שכנגדו, והוא כמו ראש תור, הדופן המזרחי ארוך והמערבי שכנגדו קצר, ואלו יכול להרחיקו אינו כן אף על פי שהוא קצר ממנו, והטעם לרב כהנא ורב אסי כדי שיהא לו עמידה לאותו טפח בקשירת עובי הדופן הארוך כו' עכ"ל.

ומבואר מדברי הראב"ד צביאור דברי הירושלמי, דלכולי עלמא מעמיד את הטפח סמוך לאחת הדפנות, אלא דנחלקו האם סגי להעמידה כנגד עובי הדופן, או דילמא צעינן דיהא הטפח נמשך ויוצא טפח, דרב מנריך דיהא הך טפח משוך מכנגד עובי הדופן טפח, דיהא נראה טפח בחלל הסוכה, ושמאל פליג דאפילו הך טפח כנוס כנגד עובי הדופן, רוחין אותה כאילו הוא יוצא [ולכא"ו מודה דצעינן דיהא יוצא משהו אלא ללא צעינן דיהא כל הטפח בחלל הסוכה].

ועפ"ז ביאר הראב"ד נמי דברי רב ורב כהנא ורב אסי בסוגין, דרב דאמר מעמידו כנגד היוצא אתי למימר דצעינן דיהא נמשך טפח לחלל הסוכה, ורב כהנא ורב אסי פליגי דסגי להעמידו כנגד ראש תור, ופירש הראב"ד דהיינו כנגד עובי הדופן, ולשון ראש תור פירש הראב"ד, דתור הוא זוית (יעוין צ"א) ואם מעמיד הטפח כנגד עובי הדופן, נמצא דאין נראות בהך סוכה אלא ב' דפנות בזוית כעין ראש תור, אך אם נמשך הטפח ויוצא טפח בחלל הסוכה, נראות בהך סוכה ג' דפנות, ואין זה נורת ראש תור [ולפירוש הראב"ד ראש תור קאי על נורת כלל הסוכה].

וסיים הראב"ד דהא דפרכי רב כהנא ורב אסי דיעמידנו כנגד ראש תור (דלפירושו היינו כנגד עובי הדופן) היינו דמסתמא כה"ג ניחא ליה לאדם טפי, דע"ז מ"מ לכומו בעובי הדופן.

ביאור הגירסאות ברש"י - בדברי רש"י לפנינו בד"ה כנגד היוצא מצוה דפירש בגוונא דשתי המחיצות לרוח מזרחית ולרוח פנונית, ומעמיד הטפח סמוך לאחת הדפנות, אך מדברי הריטב"א נראה ללא היה לפניו כל סוף הדיבור אלא רק 'היוצא מקום שהמחיצה כלה לכל רוח שירצה', ופירש הריטב"א דכוונת רש"י לפרש מהו היוצא, והיינו המקום

מעמידו סמוך לדופן (כהצגת המהרש"ל צרש"י) אין מקום לקושייתם, וצפשוטו מפרשים התוס' דלרב כהנא ורב אסי מעמידו כנגד סוף הדופן (צאלכסון או ציושר, וכשיטת רש"י למהר"ם ורב נטרונאי).

ועמידו האחרו', מדלל הקשו כן התוס' אף לרב, משמע צפשוטו דאליבא דרב פירשו דמעמידו סמוך לדופן, אך התוס' הרא"ש העתיק לעיל בדברי רב פירוש רב שרירא גאון ורב האי גאון, ואעפ"כ העתיק קושית תוס' בדברי רב כהנא ורב אסי, ויש שתיירו ע"פ שיטת הריב"ז צתוס' בעירוזין (י צ) דל"ש דינא דאתי אוריא דהאי גיסא כו' אלא צאור דחשצין ליה כסתוס, וא"כ לרב דמעמידו ציושר כנגד סוף הדופן, כיון דאינו צריך לגדור אלא רוח אחת, ל"ש למימר אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומצטל ליה, ורב לרב כהנא ורב אסי דמעמידו צאלכסון ומשום דבעי לגדור צ' הצדדים, איכא לאקשווי דניתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומצטל ליה [אולם התוס' הרא"ש (עירוזין שס) העתיק רק איך תירוך דתוס' ומשמע דאזיל דלא כהריב"ז, וצפשוטו הכא העתיק תחילה דברי רב שרירא גאון (וסיים מנאאתי צשם רב שרירא ורב האי גאון) ולאחר מכן העתיק קושית התוס' דקצעו דצריהם על דברי רב כהנא, ואף דלשיטת רב שרירא ורב האי דהעתיק לעיל, איכא לאקשווי הכי אף לרב, ואדרבה לפירוש רב שרירא ורב האי גאון גופייהו צפשוטו רב כהנא ורב אסי אחו למימר דמצי להעמיד הטפח סמוך לדופן, וא"כ לדידהו ליכא לאקשווי, אלא דהתוס' הרא"ש העתיק דברי התוס' שהיו לפניו וכנודע, מיהו צתהרא"ש לא נתצאר להדיא פירוש ראש תור אליבא דרב שרירא ורב האי].

השלישית היא דופן גרועה דטפח גרידא, כנגד זה צעינן מעליותא דמיחזי כד' מחילות (וצלא"ה לא חשיבא הסוכה גדורה).

אך יתכן עוד, דהנה לשון רש"י (לעיל ד א) סתם סוכה צת שלשה דפנות כי מתניתין והרביעית היא כולה פתח עכ"ל, ויש שדקדקו דצאמת ציסוד הדין סוכה צעיא היקף מד' צדדים, דלעולם גדירת רשות הוי רק היכא דגדורה מכל רוחותיה, אלא דהיכא דאיכא ג' מחילות, הרוח הרביעית נידונית כפתח, וממילא חשובה הסוכה כגדורה מכל רוחותיה, ולפ"ז היו מצוארים דברי רש"י הכא דצעינן מיחזי כד' מחילות.

ובדברי רב נטרונאי גאון (הו' לעיל) מצואר דטעמא דמאן דמצריך להעמיד הטפח רחוק מן הדופן כנגד הזוית, היינו משום דעי"ז מיתחזי כפתח [ויעוין עוד להלן צשיטות הראשונים צענין צורת הפתח דרבא] ומדצריו נמי משמע לכאן דלעולם צעינן גדירה צרוח רביעית, אלא דהיא נידונית כפתח, אלא דרש"י דפירש כנגד ראש תור דמעמיד צאלכסון, הוצרך לצאר דהכא לא סגי צפתח, דכיון דהיא דופן דטפח גרידא לא מיחזיא עי"ז הרוח הרביעית כפתח, ולהכי צעינן דיהא הך טפח נוטה לצ' הצדדים, דעי"ז מיחזי טפי כד' מחילות.

תד"ה ויעמידנו כנגד ראש תור, אף על גב דאכיוצא בזה אמר פ' קמא דעירובין אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה גבי והרחב מעשר אמות וגבי עור העסלא הכא דטפח מחיצה דאורייתא והלכתא גמירי לה לא אתי אוריא ומבטל לה - וכן הוא צתוס' הרא"ש וצתוס' רבינו פרץ, וכתצו האחרו' דמצואר מדצריהם דלרב כהנא ורב אסי מעמיד הטפח רחוק מצ' הדפנות, דאס